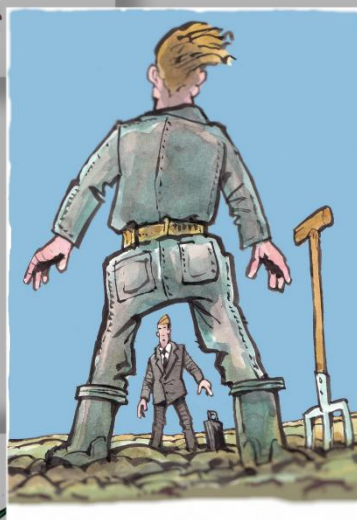

Samen werken aan weerbaar telen

Visie van jonge boeren voor gezonde gewassen

NAJK
Smallepad 32
3811 MG Amersfoort
T 030-2769869
E info@najk.nl
W www.najk.nl

Achtergrond

De Nederlandse akkerbouw levert een belangrijke bijdrage aan voedselzekerheid, biodiversiteit en economische kracht, zowel nationaal als internationaal. Akkerbouwers produceren hoogwaardige, veilige en duurzame producten in een open landschap, onder hoge eisen vanuit de markt en de samenleving. Tegelijkertijd staat de sector voor ingrijpende opgaven op het gebied van klimaatverandering, waterkwaliteit en -kwantiteit, en biodiversiteit.

De teelt van gezonde gewassen komt daarbij steeds verder onder druk te staan. De druk van ziekten en plagen neemt toe, mede door klimaatverandering, terwijl het aantal beschikbare en effectieve gewasbeschermingsmiddelen afneemt. Tegelijkertijd is de maatschappelijke en politieke druk op het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen groot. In de afgelopen decennia zijn al aanzienlijke stappen gezet om de milieubelasting te verminderen: middelen met een onaanvaardbare milieubelasting zijn verdwenen, toelatingseisen zijn aangescherpt en telers investeren volop in driftreductie, precisietechnologie en emissiebeperkende maatregelen. Desondanks blijft de maatschappelijke onrust bestaan.

Daarmee is de discussie over gewasbescherming niet uitsluitend een technisch of juridisch vraagstuk, maar raakt het een fundamentele maatschappelijke afweging. De kernvraag is hoe wij als samenleving omgaan met het gezond houden van planten en teeltsystemen. Willen we ziekten, plagen en onkruiden actief beheersen om opbrengstzekerheid, kwaliteit en efficiënt gebruik van hulpbronnen te waarborgen, of accepteren we meer teeltrisico en opbrengstverlies als onderdeel van verduurzaming? Deze afweging raakt aan voedselzekerheid, milieu, volksgezondheid en het verdienvermogen van boeren, en vraagt om een open, feitelijk en zorgvuldig gesprek waarin waarden en kennis samenkomen.

Jonge boeren erkennen dit dilemma en willen actief bijdragen aan oplossingen. Wij kiezen voor een landbouw die inzet op preventie, robuuste teeltsystemen en zorgvuldig gebruik van middelen waar dat noodzakelijk is. Tegelijkertijd onderkennen wij dat het versterken van weerbaarheid geen snelle oplossing is, maar een proces dat tijd, vertrouwen en consistent beleid vereist. Veranderingen in teeltsystemen vragen om langjarige investeringen, kennisontwikkeling en voorspelbaarheid.

Daarom is een duidelijke, realistische en uitvoerbare visie noodzakelijk, die richting geeft aan beleid, ketenafspraken en praktijk. Met deze visie zetten jonge boeren in op weerbaar telen als fundament voor een toekomstbestendige akkerbouw, waarin gezonde gewassen, een zo laag mogelijke milieu-impact en een duurzaam verdienvermogen hand in hand gaan.

De visie van de jonge boer en tuinder

NAJK zet in op het weerbaar telen van gezonde gewassen binnen de principes van Integrated Crop Management (ICM). Weerbaar telen betekent voor jonge boeren het structureel versterken van het teeltsysteem, zodat ziekten, plagen en onkruiden zoveel mogelijk worden voorkomen en ingrijpen steeds minder nodig is. Ingrijpen blijft wel altijd mogelijk, wanneer risico's voor opbrengst, kwaliteit of milieu te groot worden.

Binnen ICM staat preventie centraal. Dit vraagt om een robuust teeltsysteem met inzet op weerbare rassen, een goede bodemkwaliteit, functionele biodiversiteit en het benutten van precisietechnologie. Deze maatregelen vormen samen de basis voor gezonde planten en een stabiel productieproces, en dragen bij aan het beperken van emissies naar water, bodem en lucht.

Chemische gewasbescherming is binnen deze strategie geen standaardoplossing, maar een bewust en gericht instrument wanneer preventieve maatregelen onvoldoende zijn. Het doel is niet het maximaliseren van de inzet, maar het beheersen van risico's binnen een dynamisch teeltsysteem.

We telen immers in een systeem waarin keuzes altijd gepaard gaan met onzekerheden. De milieu-impact van een mislukte teelt als gevolg van onvoldoende effectieve bescherming kan zowel economisch als milieutechnisch groter zijn dan die van een gerichte en zorgvuldige inzet van een gewasbeschermingsmiddel. Wanneer bijvoorbeeld de bemesting is afgestemd op een geslaagde teelt, maar het gewas door ziekten of plagen grotendeels verloren gaat, wordt de nutriëntengift niet benut door het gewas. Niet-opgenomen nutriënten vergroten dan het risico op uit- en afspoeling en vormen daarmee een extra belasting voor de waterkwaliteit. Weerbaar telen vraagt daarom om het maken van integrale afwegingen, waarin alle milieueffecten in samenhang worden bekeken.

Een evenwichtige en werkbare gereedschapskist is daarbij essentieel. Deze bevat laagrisico-, groene en conventionele middelen, die beschikbaar blijven als vangnet wanneer ingrijpen onvermijdelijk is. Het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) is daarbij de leidende instantie in de beoordeling van veiligheid en effectiviteit. Alleen met een breed en betrouwbaar instrumentarium kunnen telers verantwoordelijkheid nemen voor zowel gezonde gewassen als een zo laag mogelijke milieu-impact.

Deze visie wordt in de bijlage nader geconcretiseerd in een overzicht van maatregelen en randvoorwaarden op de korte en lange termijn, die nodig zijn om weerbaar telen in de praktijk te realiseren.

Ketenaanpak

Momenteel ligt de verantwoordelijkheid voor de teelt en daarmee ook de teeltrisico's volledig bij de teler. Tegelijkertijd wordt er van boeren verwacht dat zij bijdragen aan een breed scala aan doelen: schoon water (KRW), klimaatmitigatie, bodemgezondheid, biodiversiteit en landschapsbeheer. Daarnaast moet een teler voldoende verdienen om de continuïteit van zijn of haar bedrijf te waarborgen. Die combinatie van verwachtingen is in de huidige opzet niet houdbaar.

Weerbaar telen slaagt alleen wanneer alle schakels in de keten hun verantwoordelijkheid nemen en hun aandeel leveren in het versterken van de teeltsystemen. De stakeholders variëren van telers, afnemers, veredelaars, toeleveranciers tot beleidsmakers. Iedere keten heeft zijn eigen dynamiek, afzetstructuur en uitdagingen. Een uniforme aanpak werkt daarom niet: wat nodig is in de pootaardappelteelt verschilt wezenlijk van wat werkt in de uien- of bietenteelt. Daarom pleiten jonge boeren voor een gewasgerichte ketenaanpak. Zonder deze gedeelde verantwoordelijkheid ontstaat een systeem waarin risico's worden afgewenteld op de teler, terwijl maatschappelijke baten collectief worden geclaimd. Dat is op termijn niet houdbaar.

Wat betekent dat in de praktijk?

Een ketenaanpak per gewas betekent dat alle betrokken partijen samenwerken aan één gezamenlijke weerbaarheidsagenda.

- **Telers** werken volgens de ICM-strategie, met maximale inzet op preventie, bodemgezondheid, biodiversiteit en precisietechnieken;
- **Veredelaars** investeren in resistente rassen en maken die toegankelijk via marktgerichte rassenlijsten, zodat weerbare rassen binnen elke gewasketen de norm worden;
- **Toeleveranciers** zorgen voor beschikbaarheid en doorontwikkeling van laagrisico-, groene en conventionele middelen, inclusief ondersteuning bij juiste toepassing en emissiebeperking;
- **Afnemers en verwerkers** erkennen en belonen duurzame teeltkeuzes via langjarige contracten, acceptatie van nieuwe rassen, passende prijzen en transparante kwaliteitscriteria. Daarnaast zetten zij zich in voor een internationaal gelijk speelveld, zodat Nederlandse telers niet worden benadeeld door verdergaande nationale eisen;

- **Beleidsmakers en toelatingsinstanties** bieden ruimte voor innovatie en maatwerk binnen heldere en uitvoerbare kaders, onder meer door versnelde toelating van effectieve laagrisico-oplossingen, consistente regelgeving en goede afstemming tussen departementen;
- **Financiers** bieden ruimte voor langjarige investeringen in weerbare teeltsystemen door financieringsvormen en voorwaarden af te stemmen op de transitie naar robuuste teelten, rekening te houden met transitie- en teeltrisico's en duurzaamheidsinspanningen structureel te waarderen in de kredietverlening.

Zo ontstaat er een gedeelde verantwoordelijkheid: risico's en opbrengsten worden eerlijk verdeeld, en de teler wordt niet langer de enige schakel die opdraait voor maatschappelijke ambities.

Lange termijn onderzoek

Weerbaar telen vraagt om continu, onafhankelijk en langdurig onderzoek. Veel vraagstukken rondom gewasbescherming, zoals resistentieontwikkeling, de effectiviteit van groene middelen, geïntegreerde systemen, bodemgezondheid en relatie met de klimaatstress, laten zich niet vangen in kortlopende pilots. De complexiteit van teeltsystemen vereist dat kennis over meerdere jaren wordt opgebouwd en getoetst in de praktijk.

NAJK pleit daarom voor een structurele onderzoekslijn, gedragen door overheid, sector en wetenschap, waarin robuustheid, effectiviteit en uitvoerbaarheid centraal staan. Dit biedt stabiliteit, versnelt innovatie en zorgt ervoor dat nieuwe technieken, rassen en maatregelen daadwerkelijk aansluiten op de realiteit van het boerenbedrijf. Lange termijn onderzoek is een randvoorwaarde voor toekomstbestendige teeltsystemen.

Waterkwaliteit

Een van de belangrijkste uitdagingen voor de akkerbouw is het terugdringen van normoverschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater. Jonge boeren erkennen het belang van schoon oppervlaktewater en zien het terugdringen van normoverschrijdingen als een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Om echte stappen te zetten is directe terugkoppeling van meetgegevens aan boeren nodig, zodat problemen snel en gebiedsgericht kunnen worden aangepakt. Dit vraagt om betere samenwerking tussen waterschappen, provincies en telers, en om uniforme beoordeling en handhaving. Daarnaast moeten investeringen in emissiebeperkende maatregelen zoals driftreductie, spoelvoorzieningen en precisietechnieken, praktisch en financieel toegankelijk worden gemaakt. Door gebiedsgericht te werken, oorzaken nauwkeurig te onderscheiden en maatregelen belonend te maken in plaats van beperkend, kunnen we de waterkwaliteit aantoonbaar verbeteren zonder het verdienvermogen van boeren te ondermijnen.

Ruimtelijke ordening

Naast waterkwaliteit speelt ook de fysieke leefomgeving een steeds nadrukkelijker rol in het gewasbeschermingsmiddelenbeleid. In Nederland spelen discussies over teeltverboden, bufferzones, gezondheidsrisico's, verschillende vormen van zonering en de relatie met natuur- en waterkwaliteitsdoelen. Gemeenten stellen regionale teeltverboden in, provincies werken aan uiteenlopende zoneringen rondom Natura 2000-gebieden en er ontstaan lokale interpretaties van gezondheidsrisico's zonder landelijke afstemming.

Deze versnippering maakt investeren in de toekomst risicovol en ondermijnt de voorspelbaarheid die nodig is voor bedrijfsovername, innovatie en continuïteit. Beleidsonzekerheid in het ruimtelijk domein raakt jonge boeren extra hard, omdat investeringsbeslissingen vaak samenvallen met bedrijfsovername en langjarige financiering. NAJK pleit daarom voor een centraal aangestuurde, landelijk uniforme aanpak

waarbij het Rijk duidelijke kaders stelt, gebaseerd op wetenschap, proportionaliteit en uitvoerbaarheid. Alleen met consistent beleid kunnen jonge boeren lange termijn keuzes maken en bijdragen aan duurzaam en weerbaar telen binnen een helder ruimtelijk kader.

Weerbaar telen is een proces

Weerbaar telen is geen eindpunt, maar een continu proces van leren, aanpassen en verbeteren. Jonge boeren willen verantwoordelijkheid nemen voor het verder verduurzamen van teeltsystemen, binnen de principes van Integrated Crop Management. Om dit in de praktijk mogelijk te maken, is nauwe en structurele samenwerking tussen telers, ketenpartijen en overheid noodzakelijk, bij voorkeur vastgelegd in gezamenlijke afspraken, zoals een convenant over gewasbescherming.

Preventie en systeemmaatregelen staan daarbij centraal, met inzet op bodemgezondheid, biodiversiteit, robuuste rassen en precisietechnologie. Tegelijkertijd blijft een evenwichtige en werkbare gereedschapskist noodzakelijk, waarin effectieve laagrisico-, groene en conventionele middelen beschikbaar zijn wanneer ingrijpen onvermijdelijk is. Daarnaast vraagt weerbaar telen om gedeelde verantwoordelijkheid binnen de keten, zodat risico's, kosten en opbrengsten eerlijk worden verdeeld. In de bijlage volgt een nadere concretisering van randvoorwaarden, maatregelen en samenwerkingsafspraken die volgens NAJK nodig zijn om weerbaar telen in de praktijk te realiseren.

Tot slot is voorspelbaar en samenhangend beleid cruciaal: duidelijke, landelijk uniforme kaders, ruimte voor innovatie en een aanpak die bewezen effectieve maatregelen beloont in plaats van beperkt. Alleen met deze gezamenlijke inzet kan weerbaar telen uitgroeien tot een duurzaam fundament onder een toekomstbestendige akkerbouw.

Bijlage

Wat is nodig om weerbaar telen te realiseren (korte en lange termijn)

Deze bijlage geeft een nadere concretisering van de randvoorwaarden, maatregelen en samenwerkingsafspraken die volgens NAJK nodig zijn om weerbaar telen in de praktijk te realiseren. De indeling in korte en lange termijn sluit aan bij een stapsgewijze aanpak, waarbij ruimte is voor leren, bijsturen en opschalen.

Wat hebben we nodig – korte termijn (0–5 jaar)

Teelt en technologie

De verdere ontwikkeling en toepassing van Integrated Crop Management (ICM) is essentieel. Dit vraagt om een sterke focus op preventie, precisie en robuuste teeltsystemen. Hiervoor is zowel op korte als lange termijn meer structureel en onafhankelijk onderzoek nodig naar gewasbescherming, ziekteresistentie en milieueffecten. Momenteel ontbreekt het aan voldoende langjarig onderzoek om systemen integraal te beoordelen.

Daarnaast is versnelling nodig in de toepassing van precisietechnologie, zoals mechanische onkruidbestrijding, plaats-specifieke bespuiting en beslissingsondersteunende systemen (BOS) op basis van data gedreven monitoring. Gerichte subsidies en snelle inpassing van bewezen technieken in wet- en regelgeving zijn noodzakelijk om opschaling mogelijk te maken.

Om effectieve preventie en beheersing mogelijk te houden, is een versnelde toelating en stimulering van betaalbare, laagrisico- en groene middelen nodig, mits deze aantoonbaar effectief zijn. Tegelijkertijd moet worden ingezet op veredeling van robuuste rassen, met ruimte voor moderne veredelings technieken, waaronder nieuwe genomische technieken zoals CRISPR-Cas.

Tot slot is voor de teelt van gezonde en weerbare gewassen voldoende beschikbaarheid van zoet water een essentiële randvoorwaarde. Waterbeschikbaarheid moet nadrukkelijk worden meegenomen in teelt- en gebiedsbeleid.

Verminderen van milieu-impact

De afgelopen jaren zijn al belangrijke stappen gezet in het verminderen van de milieu-impact van gewasbescherming, onder andere door verminderd middelengebruik, strengere toelatingseisen en emissie beperkende maatregelen. Deze resultaten moeten worden geborgd en verder versterkt.

Er wordt gewerkt aan een benchmarkstelsel om de milieu-impact van gewasbeschermingsmiddelen onderling te vergelijken. Zodra deze systematiek praktijkrijp is, moet zij breed worden uitgerold en toegepast als hulpmiddel voor telers, ketenpartijen en beleid.

Milieu-impact gaat echter verder dan alleen middelengebruik. Ook effecten op energieverbruik, uitstoot, bodemleven en waterkwaliteit moeten integraal worden meegewogen. Hiervoor is een helder en samenhangend afwegingskader nodig, zodat maatregelen niet leiden tot afwenteling op andere milieudoelen.

Voor het terugdringen van normoverschrijdingen in het oppervlaktewater is een gebiedsgerichte aanpak noodzakelijk. Dit begint met directe en tijdige terugkoppeling van meetresultaten aan telers. Harmonisatie tussen waterschappen en provincies is hierbij essentieel. De aanpak dient te starten in gebieden met de hoogste druk en stapsgewijs te worden uitgebreid. Werkende voorbeelden, zoals regiocertificering in de Duin- en Bollenstreek, kunnen hierbij als inspiratie dienen.

Daarnaast is financiële ondersteuning nodig voor noodzakelijke investeringen, waaronder:

- *Niet-productieve investeringen*, zoals was- en spoelplaatsen, vulvoorzieningen en het versneld beëindigen of aanpassen van langjarige teelten;
- *Productieve investeringen*, zoals mechanisatie, bodemverbetering en innovatieve technieken.

Regelingen moeten laagdrempelig, meerjarig en voorspelbaar zijn om daadwerkelijke transitie mogelijk te maken. Ketenpartijen, zoals coöperaties, kunnen daarbij een rol spelen door collectieve inkoop en gezamenlijke investeringen te organiseren om kosten te verlagen en verduurzaming op schaal te realiseren.

Wat hebben we nodig – lange termijn (>5 jaar)

Op de lange termijn is het doel dat de teelt van robuuste rassen de norm is geworden en breed wordt geaccepteerd binnen de keten, inclusief door verwerkers en afnemers. Nieuwe rassen en teeltstrategieën moeten daadwerkelijk marktruimte krijgen.

Kostenverhogende verduurzamingsmaatregelen moeten structureel worden terugverdiend in de keten. Dit vraagt om passende contractvormen, eerlijke prijzen en gedeelde verantwoordelijkheid voor maatschappelijke ambities.

Daarnaast is een evenwichtige en effectieve gereedschapskist beschikbaar, met een nadruk op groene en laagrisico-oplossingen, aangevuld met conventionele middelen waar deze noodzakelijk blijven binnen Integrated Crop Management.

Een landelijk dekkend systeem voor monitoring van ziekten en plagen is operationeel. Nieuwe plagen, fysiologische varianten en resistentieontwikkeling worden vroegtijdig gesignaleerd, waarna gezamenlijk wordt opgetreden. Voorbeelden zoals de gezamenlijke aanpak van Phytophthora in aardappelen, gecoördineerd vanuit BO Akkerbouw, laten zien dat een dergelijke samenwerking effectief kan zijn.

Tot slot is er sprake van een gelijk speelveld binnen de Europese Unie, waarbij Nederlandse telers kunnen concurreren zonder dat hogere duurzaamheidsambities leiden tot een structureel nadelige marktpositie. Harmonisatie van regelgeving en standaarden binnen de EU is hiervoor een noodzakelijke randvoorwaarde.